

HET DORP WADDINXVEEN

UITGAVE VAN HET HISTORISCH GENOOTSCHAP WADDINXVEEN

ALBERT VAN OS WANDELT OPNIEUW IN 1930

WADDINXVEEN IN DE GEMEENTEATLAS VAN JACOB KUYPER

DIRK KAPTEIN, EEN TROTSE WADDINXVENER

EEN NIEUWE VOORZITTER EN HET VIJFHONDERDSTE LID

COLOFON

Historisch Genootschap Waddinxveen

Bestuur

Voorzitter:
H.C.J. de Bas
voorzitter@hgwaddinxveen.nl
Secretaris:
P. Benders-Los
Overtoom 25
2741 MS Waddinxveen
secretaris@hgwaddinxveen.nl
Penningmeester:
A.G.M. Weijermars
Noordeinde 144
2742 WH Waddinxveen
penningmeester@hgwaddinxveen.nl

Bankrelatie

Rabobank Waddinxveen
NL72RABO0366801155

Website

www.hgwaddinxveen.nl

Kamer van Koophandel

Nr. 40465737

Ereleden

H. Smid
H.H. Brinks-Offers
C.J.Th. de Jong-Steenland

Het Dorp Waddinxveen

'Het dorp Waddinxveen' is een uitgave van het Historisch Genootschap Waddinxveen, opgericht 20 april 1993.

Redactie

PK. Smit, C. Verlooi, D.J. Thuis,
A.G.M. Weijermars
smitpk@xs4all.nl

Losse nummers € 5,00

Vormgeving

Artbusiness

Drukwerk

De Groot Drukkerij

Verspreiding

L. de Jong,
Heuvelhof 26
2742 AW Waddinxveen
telefoon 0182-610227

ISSN nummer

0929-3051

Oplage

600 stuks

Afbeelding voorzijde:
Kaartje van de gemeente
Waddinxveen. Datering: 1889.
Bron: Collectie W. Jansen

INHOUD

5 Albert van Os wandelt opnieuw in 1930

13 Waddinxveen in de gemeentatlas van Jacob Kuyper

15 Dirk Kaptein Een trotse Waddinxvener

Redactioneel

In dit nummer nemen we afscheid van Albert van Os.

Cees Verlooi neemt ons bij de hand bij de beschrijving

van deze laatste wandeling die de Waddinxveense papiermaker in 1930 maakte en waarin hij de situatie in dat jaar vergeleek met die uit 1865. Er wordt weleens gekscherend gezegd dat in Waddinxveen alles later gebeurt, maar we hebben kunnen vaststellen dat in de 55 jaar tussen 1865 en 1930 veel ten goede is veranderd.

Veranderingen vormen ook het onderwerp in de bijdrage van Kees Floor. Hij laat ons aan de hand van de gemeentatlas van Jacob Kuyper zien hoe Waddinxveen in 1870 het resultaat werd van de fusie van drie kleinere gemeenten: Noord- en Zuid Waddinxveen en Broek. Op de voorpagina is de kaart te zien van de fusiegemeente Waddinxveen.

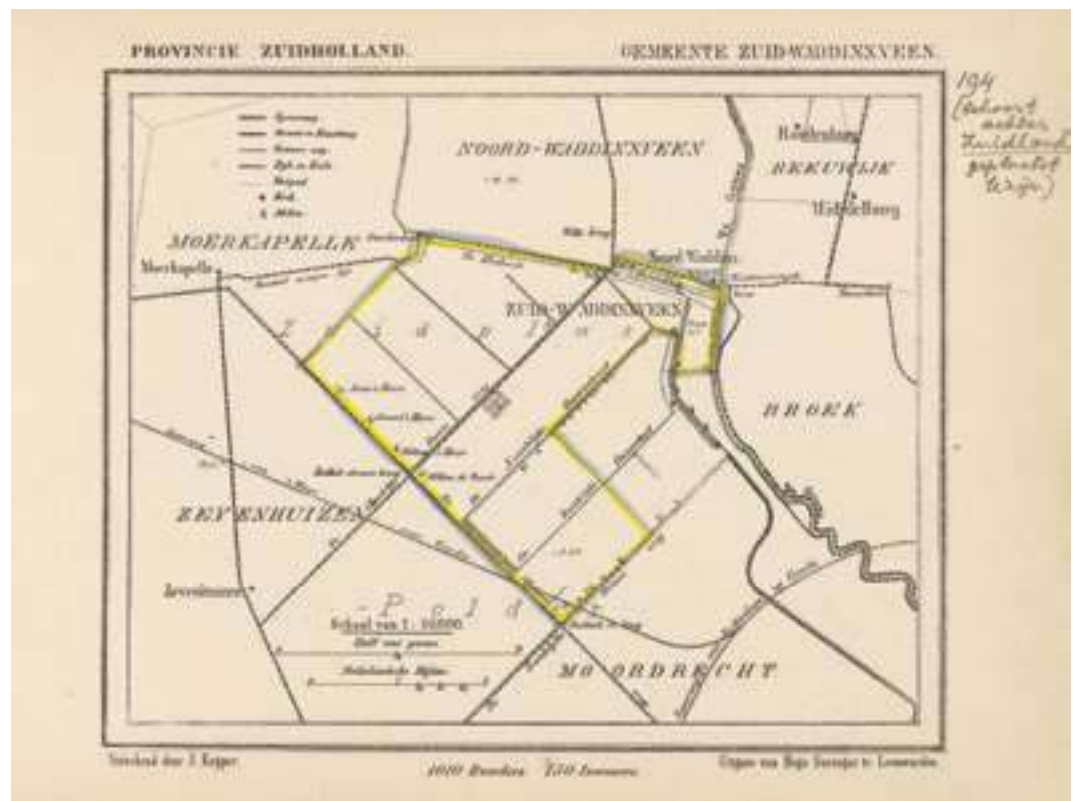
In de reeks interviews van oudere Waddinxveneren sprak Aleid Abels met Dirk Kaptein die allang de leeftijd der zeer sterken heeft bereikt en op 9 april 2022 92 hoopt te worden.

Ten slotte vraagt de redactie uw aandacht voor het verenigingsnieuws waarin onze nieuwe voorzitter Henk de Bas zich voorstelt.

De redactie wenst u veel leesplezier

Omstreeks 1870 verscheen de **Gemeente-atlas van Nederland**. Daarin zijn alle toenmalige gemeenten in kaart gebracht, veelal gebundeld per provincie. De **Gemeente-atlas van Zuid-Holland** omvat ruim tweehonderd plattegronden. Maar waar is het kaartje van Waddinxveen?

Waddinxveen in de gemeenteatlas van Jacob Kuyper

Kaartje van de gemeente Zuid-Waddinxveen uit de Gemeente-atlas van Nederland van Jacob Kuyper. Datering: z.j. [1870]. Bron: Het Nationaal Archief.

Kees Floor¹

De atlas werd samengesteld en ontworpen door Jacob Kuyper. Hij was aardrijkskundige, cartograaf en tekenaar-redacteur. Ook was hij medeoprichter en later erelid van het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap. In de periode 1857-1880 verzorgde hij verscheidene atlassen, waarvan de *Gemeente-atlas van Nederland* de bekendste is. Deze atlas was een uitgave van boekhandelaar Hugo Suringar in Leeuwarden.

Kuyper baseerde zich bij het vervaardigen van zijn kaartjes op reeds bestaande kaarten, zoals de topografische kaart en provinciekaarten. Hij maakte daarvan een - naar eigen zeggen - verbeterde

kopie, waarbij hij de opmerkingen van burgemeesters die een conceptkaartje toegezonden hadden gekregen, zoveel mogelijk benutte. Overigens was het lang niet in alle gevallen gemakkelijk om 'van die drommelsche burgemeesters' antwoord te krijgen op verzoek duidelijke verbeteringsuggesties aan te leveren.

De Gemeente-atlas van Zuid-Holland

De kaartjes waren per stuk te koop voor tien cent, scholen kregen korting. Verder waren ze verkrijgbaar gebundeld per provincie. Een *Gemeente-atlas van Zuid-Holland* bevatte ruim tweehonderd kaart-

¹ Kees Floor (1947) werkte als meteoroloog bij het KNMI in De Bilt. Hij schreef talrijke artikelen voor de Volkskrant, diverse weerbladen en periodieken van historische verenigingen. www.keesfloor.nl

Kaartje van de gemeente Noord-Waddinxveen. Datering: z.j. [1870]. Bron: Het Nationaal Archief.

Kaartje van de gemeente Broek. Datering: 1867. Bron: Het Nationaal Archief.

jes en werd aangeboden voor een prijs van ongeveer zestien gulden. Een atlas van heel Nederland met iets meer dan 1200 kaartjes kwam op circa zeventig gulden. Complete exemplaren van de gemeenteatlases van de elf provincies bestonden steeds uit een titelblad, een register waarin de namen van alle gemeenten in de provincie waren opgenomen, de gemeentekaartjes en tot slot een overzichtskaart van de provincie. Een atlas van het hele land werd voorzien van een register met de namen van alle gemeenten in Nederland.

Een exemplaar van de gemeenteatlas van Zuid-Holland, vermoedelijk uit 1871 en volgens een daarin geplaatst stempel vermoedelijk afkomstig uit het *Rotterdamsch Leeskabinet*, is gescand door Google. Volgens het daarin opgenomen register zou de atlas onder andere een kaartje moeten bevat-

ten van Waddinxveen. Bij de W is het echter niet te vinden. Zou iemand het eruit gescheurd hebben, zoals vermoedelijk ook het geval is geweest bij de ontbrekende kaartjes van Rotterdam, Pernis, Charlois en IJsselmonde? Dat is onwaarschijnlijk; we vinden namelijk bij de N wél een kaartje van Noord-Waddinxveen en bij de Z een exemplaar van Zuid-Waddinxveen. Hoe zit dat?

Gemeentelijke herindeling

Kuyper en Suringar geven op deze vraag zelf al een antwoord. In een informatieblok getiteld *Verbeteringen op de kaarten schrijven* zij in latere uitgaven onder andere het volgende: "Tijdens de uitgave van dezen Atlas zijn de Gemeenten Sluipwijk, Broek en Stein opgeheven; (...) – Broek, noordelijk deel, gevoegd onder de thans onder den naam Waddinxveen vereenigde gemeenten Noord- en Zuid-Waddinxveen; (...) In het Algemeen Register zijn deze wijzigingen allen opgenomen en (...) evenzeer in de registers der verschillende deelen. Nieuwe kaarten met deze veranderingen zijn in

bewerking en zullen spoedig verkrijgbaar worden gesteld'.

De oorspronkelijke kaartjes

Om een beeld te krijgen van Waddinxveen rond 1870 waren dus drie Kuyperkaartjes nodig, namelijk die van de gemeenten Noord-Waddinxveen, Zuid-Waddinxveen en Broek (voluit: gemeente Broek, Thuil en het Weegje, Bloemendaal, Broekhuizen). De plattegronden zijn afgebeeld op pagina 13 en op pagina 14. De legenda vermeldt al dan niet verharde wegen, spoorwegen, voetpaden, dijken, kerken en molens. Vooral het aantal molens valt op; ze werden onder andere gebruikt bij de fabricage van papier. Om de kaartjes aantrekkelijker te maken voor het oog en tevens de ligging van de gemeentegrenzen te accentueren, werden ze ingekleurd met twee kleuren, in het geval van de hierbij afgebeelde kaartjes geel en blauw. De kaartjes bevatten in het gebied binnen de gemeentegrenzen meer details dan in de buurgemeenten. Zo vinden we onder andere op het kaartje van de gemeente Zuid-Waddinxveen de molens in Noord-Waddinxveen langs de Gouwe en de na vervening gevormde plas de Put² niet terug.

Een nieuwe kaart

De gemeentelijke herindeling waarbij Noord- en Zuid-Waddinxveen werden samengevoegd met gemeente Broek, ging in op 1 augustus 1870. Werd de in dat jaar door Kuyper en zijn uitgever Suringar gedane belofte om snel met een nieuwe kaart te komen, ingelost?

Dat blijkt niet het geval. In een uitgave van de atlas, afkomstig uit de Koninklijke Bibliotheek en bijgewerkt tot 1879, komt Broek weliswaar niet meer voor, maar moet Waddinxveen het nog steeds doen met de oude kaartjes van Noord- en Zuid-Waddinxveen. We moeten daarvoor in dit geval al wel zoeken bij de W. Het zou nog tot 1889 duren voor de nieuwe versie er was. <

Bronnen

- Archief van G.T.N. Suringar en Hugo Suringar, inv. nrs. 734 en 1771; AllardPierson/UvA.
- J. Kuyper: *Gemeente-atlas van Zuid-Holland*, Leeuwarden, ca 1870 (Koninklijke Bibliotheek / Rotterdamsch Leeskabinet, gescand door Google).
- J. Kuyper: *Gemeente-atlas van Nederland*, Leeuwarden, ca 1880. Vijf banden (Koninklijke Bibliotheek, gescand door Google).
- Losse exemplaren van Kuyper-kaartjes, beschikbaar op internet op bijvoorbeeld nationaalarchief.nl, atlas1868.nl, kaartcadeau.com, atlasenkaart.nl (sic), genlink.nl, datnarrenschip.nl, deoudewereld.nl.
- J.S. Bakker, *De drie levens van één molen* (9), *Molenwereld*, februari 2011.

Noot van de redactie. Voor wie de ontwikkeling van de geografische kaart van Nederland wil volgen verwijst de redactie naar de website <https://www.topotijdreis.nl/>

